

Boekverslag Eene aanmerkelijke luchtreis (Mr. Willem Bilderdijk)

Paul Veenboer (mei 2005)

© havovwo.nl

Eene aanmerkelijke luchtreis

Schrijver, titel, genre

Schrijver : Mr. Willem Bilderdijk

Titel : KORT VERHAAL VAN EENE AANMERKELIJKE LUCHTREIS en nieuwe planeetontdekking. W. Van Hoeve, Den Haag, jaar van uitgave onbekend, eerste druk vermoedelijk in 1813, 98 bladzijden

Opmerking: er wordt gevraagd naar het land herkomst. Met dit boek is dat twijfelachtig, aangezien Bilderdijk beweert dit werk te hebben vertaald vanuit het Russisch (waarmee het boek dus eigenlijk Rusland als land van herkomst heeft) – maar of dat echt zo is wordt betwijfeld.

Genre : kort verhaal (zo wordt het genoemd in de titel; ik denk zelf eigenlijk dat het een novelle is)

Samenvatting

Dit boek bestaat eigenlijk uit twee delen: in het eerste deel van het boek legt de ikpersoon (een armoedige, maar zeer geleerde zwerver) uit waarom er volgens hem een soort bijmanen zouden moeten bestaan: een soort kleine manen die om de aarde cirkelen en dichterbij zijn dan 'de' maan.

Daarna gaan we naar het eigenlijk verhaal: de ikpersoon wil vanuit Perzië naar Europa reizen, via Rusland, met een reisgenootschap bestaande uit Perzen en Georgiërs. De geleerde zwerver bouwt een luchtballon om zijn reisgenoten te laten zien hoe zo'n ding eigenlijk werkt; helaas is het ding te licht en vliegt hij veel te ver door... hij wordt wakker in een vreemd, heuvelachtig landschap met kruiden en vraagt zich af waar hij terecht is gekomen. Eerst denkt hij de maan, maar dat blijkt niet zo te zijn...

Na wat rondkijken en het observeren van de hemellichamen komt hij tot de ontdekking dat hij op zo'n soort tussenmaantje zit, waar hij eerder het bestaan ervan heeft beredeneerd! En er is daar ook leven: er leven een soort eendvogels, struisvogels en kalkoenvogels (die laatste zijn zeer agressief). Ook is er water. Er groeien kruiden en er zijn een soort van eetbare aardappelen. Hij besluit de bijmaan die hij ontdekt heeft 'Selenion' te noemen. Hij meent nog veel meer kleine maantjes te zien en geeft die ook een paar namen.

Na een paar weken lopen op het maantje doet hij een schokkende ontdekking: hij vindt, bij een soort van halfvergaan nederzettinkje, het lijk van diegene die hem voor was.

Al gauw (na het bestuderen van wat inscripties die hij ter plaatse aantreft, deze man is werkelijk zeer bekend met oude talen) wordt hem duidelijk dat het hier een historisch figuur betreft: Abaris, een reiziger die wordt vermeldt in oude Griekse verhalen. Dat verklaart ook het leven op de planeet: deze Abaris heeft de dieren meegenomen, die zich hier vervolgens hebben voortgeplant en er nog steeds leven. De zwerver is bang om net als Abaris voor eeuwig achter te blijven op de maan, dus hij zet zijn ballon weer in elkaar, en keert uiteindelijk weer terug naar de aarde (nogal logisch, anders had hij dit verhaal niet kunnen schrijven!).

Boekverslag Eene aanmerkelijke luchtreis (Mr. Willem Bilderdijk)

Paul Veenboer (mei 2005)

© havovwo.nl

Verhaaltechniek

Ruimte (plaats en tijd)

Het boek speelt voor een deel tijdens de reis tussen de Perzische stad Kirman en de stad Shirwan nabij Rusland, en voor een deel op de nieuw ontdekte tussenmaan. De vertelde tijd bedraagt vermoedelijk enkele weken, dat wordt niet echt duidelijk. Het geheel speelt zich af aan de begin van de 19de eeuw.

Het maandje is bergachtig, er groeien geen bomen maar wel wat kruiden. Er leven allerlei soorten vogels die wat weg hebben van eenden, kalkoenen en struisvogeltjes. Er is ook water aanwezig op dit kleine hemellichaam.

Verhaalfiguren

Eigenlijk is er maar één echt verhaalfiguur, en dat is de ik-persoon, de arme en geleerde zwerver, wiens naam nergens wordt genoemd. De personen die verder nog kleine rolletjes meespelen zijn:

Joussouf, een lid van het reisgezelschap die aanvankelijk meegaat met de luchtballon maar er na een paar seconden na het opstijgen ervan er angstig uitspringt. Mede door zijn schuld belandt de zwerver uiteindelijk op het maantje: hij is nogal zwaar, en wanneer hij uit de ballon springt, geraakt deze los van de grond en stijgt heel erg ver op.

De overige reisgenoten. Over hen wordt verteld dat ze nauwelijks ontwikkeld zijn, in de ogen van de verteller bijna achterlijk. Ze hebben geeneens benul van wat 'lucht' eigenlijk is. En ook van weegkunde hebben ze geen idee. Als ze horen over de wonderbaarlijke 'Montgolfiere' (zo wordt de luchtballon vaak genoemd in het boek) zien ze eerst een soort van vliegend tapijt voor zich...

Abaris, de eerste astronaut ooit. In het boek is hij al vele eeuwen dood en dus speelt hij eigenlijk geen actieve rol; een passieve echter wel. De laatste 20 bladzijden gaat het vrijwel alleen maar over hem.

Vertelwijze

Er wordt verteld vanuit een ikpersoon.

Motieven

Motieven zijn moeilijk aan te geven. Immers, er loopt niet echt een rode draad door het boek. Bovendien was het in deze tijd nog niet erg gebruikelijk motieven te gebruiken in een boek (bron: mw. Drs. Van Daal).

Thema

Het thema van dit boek is vrij duidelijk: het doen van een nieuwe, en wellicht wel grote, wetenschappelijke ontdekking. Om het maar wat algemener te zeggen: het thema is volgens mij wetenschap.

Titelverklaring

Daar valt niet veel over te vertellen: de titelverklaring slaat letterlijk op de inhoud van het boek, niets figuurlijks aan. Het verhaal gaat immers om een aanmerkelijke luchtreis (zo kan het je het zeker noemen!) en er wordt een nieuwe planeetontdekking gedaan. Dat is het wel zo'n beetje.

Schrijfstijl

Bilderdijk schrijft zeer wetenschappelijk en uitgebreid. Hij is erg concreet in wat hij zegt, maar het behoeft allemaal wel enige uitleg. Van elk verschijnsel dat hij waarneemt, moet uitleg worden gedaan – zo vind hij het nodig om enkele bladzijden te wijden om uit te leggen hoe hij tot de ontdekking kwam dat hij zich op zo'n kleine maan bevond. Hij moest namelijk eerst helemaal uitleggen hoe hij dat af kon leiden uit de standen van de aarde en de zon. En zo zijn er nog wel een paar voorbeelden van uitwijding te geven.

Boekverslag Eene aanmerkelijke luchtreis (Mr. Willem Bilderdijk)

Paul Veenboer (mei 2005)

© havovwo.nl

Ook nog wel handig om te weten: het boek is geheel chronologisch geschreven. Terugblikken en sprongen in de tijd vinden eigenlijk niet plaats.

Motto

Het motto is een Oudgrieks stuk – geschreven door de Griekse geograaf Strabo. Strabo bestudeerde de gehele voor de Grieken bekende wereld. Het staat helemaal in het Grieks, maar ook een vertaling, dus laten we die maar noteren:

De aardrijkskundige maakt zijn geografische beschrijvingen niet voor de bewoner van de betreffende streek, of voor een medeburger zonder enige belangstelling voor hetgeen men ‘wetenschap’ noemt. Hij schrijft inderdaad noch voor degene die oogst, noch voor degene die werkt, maar voor hem die overtuigd kan worden zowel van het feit dat de gehele aarde is gelijk de geleerden het zeggen, als van de andere waarheden die daaruit voortvloeien.

Wat heeft dit te maken met de inhoud van het boek? Wel, het gaat hier wederom om wetenschap (zie het thema), en hij volgens mij voegt hij dit thema toe aan het boek om te laten zien dat wetenschappers eigenlijk vrijwel altijd gelijk hebben en dat dit boek alleen is geschreven voor hen die geloven in vrijwel alles wat de wetenschappers zeggen. Later in het boek gebeurt ook iets in die trant: hij beredeneert eerst, en later toont hij dat per ongeluk ook aan door naar de maan toe vliegen. En dus: wetenschap heeft gelijk.

Plaats in de literatuurgeschiedenis

Wanneer is het werk voor het eerst gepubliceerd?

Het werk is voor het eerst gepubliceerd in 1813.

Wat weet je van de dichter?

Het is geschreven door Willem Bilderdijk. Bilderdijk leefde van 7 september 1756 tot 18 december 1831. Hij is dus 75 jaar oud geworden. Bilderdijk heeft met succes rechten gestudeerd (het is niet voor niets Mr. Bilderdijk), en is later ook professor in de rechten geworden. Als hoogleraar was hij gelukkig, maar de rest van zijn leven zag hij als een zwart gat. Hij zei dat hij al vanaf z'n geboorte dood wilde. Niet echt fijn dus. Hoewel hij eigenlijk geen dichter was, heeft hij maar liefst 300.000 regels aan gedichten nagelaten. Hij wordt genoemd als één der grootste romantische dichters, hoewel zijn werk in zijn begindagen eerder classicistisch van aard was.

Wat weet je van de tijd toen het werk werd geschreven?

Het is geschreven in de eerste helft van de 19de eeuw, een tijd waarin er twee hoofdstromen te onderscheiden waren: de romantiek (voortgekomen uit het nogal extreme en uitbundige sentimentalisme dat aan het einde van de 18de eeuw haar hoogtijdagen had) en het burgerlijk realisme, dat een tegenreactie was van de eerst genoemde. Eigenlijk is dit verhaal niet echt te plaatsen in één van deze twee categorieën, aangezien het hier één der eerste ‘sciencefiction’ verhalen betreft, een genre dat pas aan het einde van de 19de eeuw verder tot bloei kwam onder invloed van schrijvers als Jules Verne. Qua schrijfstijl denk ik dat het toch het meest neigt naar burgerlijk realisme, aangezien er niets romantisch aan dit boek is. Meer kan ik er ook niet van maken.

In hoeverre is dit werk typerend voor de schrijver?

Bilderdijk schreef werkelijk van alles: voornamelijk gedichten, maar ook vertaalde hij werken (zoals hij met dit boek meende te hebben gedaan), schreef hij betogen en ‘verhandelingen over taalkunde’. Maar voor zover ik weet, heeft dit werk niet veel overeenkomsten met zijn andere werk, aangezien dat zeer romantisch van aard is en ‘hoogdravend’ is. Een stukje werk dat ik van hem vond (een stukje poëzie) ging als volgt:

Boekverslag Eene aanmerkelijke luchtreis (Mr. Willem Bilderdijk)

Paul Veenboer (mei 2005)

© havovwo.nl

Van toen was dichtkunst my geen spel meer van verbeelding. Mijn hart ontschoot den slaap der zwijmzucht, der vereelding; Het was zich-zelv' gevoel [...] (VII, p. 75)

Dit soort stukjes lijken totaal niet op het boek dat ik gelezen heb; het boek is veel concreter en is niet zo zweverig als dit romantische stukje dichtwerk.

In hoeverre is dit werk typerend voor de tijd waarin het is ontstaan?

Zoals ik al eerder zei, vind ik dit boek eigenlijk nauwelijks hierin passen. Het loopt qua genre (= sciencefiction) voor op zijn tijd. Alleen de manier van schrijven past wel in de tijd (zie het antwoord op de vraag: Wat weet van je van de tijd toen het werk werd geschreven?).

Beoordeling

Wat vind ik van dit boek? Eigenlijk vind ik dat een moeilijk te beantwoorden vraag. Toen ik het boek voor het eerst zag in de schoolbibliotheek, dacht ik gelijk: dit werk moet ik lezen! Jammer genoeg kwamen mijn verwachtingen niet geheel uit (je moet ook nooit teveel van de omslag uitgaan!). Ik zal even uiteenzetten waaraan dat lag.

Het boek heeft in principe een heel aardig thema, het is in feite echt onrealistisch wat erin gebeurt, maar dat spreekt mij over het algemeen meer aan dan boeken die zeer realistisch van aard zijn. Om er wat specifieker op in te gaan: dit boek is qua thema vergelijkbaar met werk van Jules Verne, die aan het einde van de 19de eeuw de wereld vermaakte met zijn verhalen over toen nog onmogelijk geachte maanreizen en nog veel meer van dat soort wetenschappelijkheden. Qua thema heeft het dus een pluspunt.

Het verhaal zelf sprak me slecht gedeeltelijk aan: het deel waarin daadwerkelijk naar de maan gereisd wordt en waar de ikpersoon zijn eenzame avontuur beleeft vind ik wel leuk, maar het stuk ervoor, met de beredering over het bestaan van de bijmanen is niet goed te volgen en ook niet erg interessant. Bovendien wordt het door het zo nu en dan wat ingewikkelde taalgebruik niet echt duidelijk wat hij je nou probeert te zeggen. En dan is het ook nog ergerlijk dat die zwerver (de ikpersoon) zo onmogelijk slim is. Dat gaat echt nergens over, hij is werkelijk goed in álles.

En hoe zit het dan met de leesbaarheid? Die is wat taalgebruik betreft over het algemeen goed, maar het is boek is zeer wetenschappelijk van aard, dat wil zeggen: elk verschijnsel moet aan de hand van de natuurkunde worden verklaard. En daar wordt je op den duur best moe van

Zou ik dit boek aanraden aan anderen? Geen idee eigenlijk. Als werk van voor 1880 (verplichte kost in 6 vwo!) is het goed te doen; het is een niet al te dik boek en de inhoud is niet zeer diepgaand en ook niet moeilijk te begrijpen. Het boek valt wel tegen (zie alle bovenstaande punten) want zo leuk als de omslag je doet vermoeden is het boek niet. Maar toch ben ik wel blij dat ik dit boek heb gelezen, omdat het me nog altijd beter lijkt dan bijvoorbeeld 'Julia' van Rhijnvis Feith (maar daar noem ik me ook een voorbeeld!)